

Linguarum silva

Tom 6

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3692

50 lat
**Uniwersytetu
Śląskiego**
w Katowicach

Linguarum silva

Том 6

Problemy języka i tekstu
w perspektywie historycznej i współczesnej

pod redakcją Barbary Mitrengi

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
BOŻENA WITOSZ

Recenzenci

ALINA KĘPIŃSKA

EWA MALINOWSKA

AGNIESZKA SŁOBODA

RAFAŁ ZARĘBSKI

Publikacja została sfinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego przyznanych w ramach dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych i zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich, w wewnętrznym trybie konkursowym w 2017 roku.

Projekt został zrealizowany w Instytucie Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Spis treści

Od redakcji	9
-----------------------	---

Problemy języka i tekstu w perspektywie historycznej

MARIA ZAJĄC: Emocjonalność w tekstach naukowych z zakresu językoznawstwa na przełomie XIX i XX wieku	15
ALEKSANDRA MÓL: O kilku przepisach kodyfikacji polskiej pisowni w 1956 roku: norma a uzus (na podstawie artykułów w „Dzienniku Polskim” z lat 1953 i 1958)	35
IRMINA KOTLARSKA: Elementy ramy wydawniczej najstarszych polskich podręczników do nauki języka angielskiego jako źródło wiedzy o tekstach	53

Problemy języka i tekstu w perspektywie współczesnej

MAGDALENA WOJTYKA: O słownictwie z zakresu nazw kolorów w reportażach Ryszarda Kapuścińskiego	73
DOROTA HAMERŁOK: Status tzw. samogłoski nosowej ą w wybranych modelach fonologicznych	89
AGNIESZKA CZICHY: Dlaczego mówimy inaczej? Różnice między biolektami w kontekście badań nad językiem bliźniąt różnej płci	103
ANNA WÓJCIUK: Środki językowe wzmacniające perswazję przekazów organizacji pożytku publicznego	123
BARBARA MATUSZCZYK: Autokreacja wizerunku Roberta Makłowicza na przykładzie programu telewizyjnego <i>Makłowicz w podróży</i>	141

EWELINA TYC: Poranna zapowiedź w programie <i>Wstajesz i wiesz</i> z perspektywy genologicznej	157
RAFAŁ NOCUŃ: Masakrowanie jako gatunek mowy	171
Noty o Autorach	185

Table of Contents

From the Editors	9
----------------------------	---

The problems of the language and the text in the historical perspective

MARIA ZAJĄC: Emotionality in scholarly linguistics-related texts at the turn of the 20th century	15
ALEKSANDRA MÓL: On the number of a few regulations of the codification of Polish spelling in 1956: the norm and usage (on the basis of articles published in “Dziennik Polski” in 1953 and 1958)	35
IRMINA KOTLARSKA: The elements of the publishing framework of the earliest Polish textbooks for the study of the English language as a source of knowledge about texts	53

The problems of the language and text in the contemporary perspective

MAGDALENA WOJTYKA: On the vocabulary of colour terms in Ryszard Kapuściński’s reportage works	73
DOROTA HAMERLOK: The status of the so-called nasal vowel <i>ɲ</i> in selected phonological models	89
AGNIESZKA CZICHY: Why do we speak differently? Differences between bio-lects in the context of research in the language of twins of different sexes	103
ANNA WÓJCIUK: Linguistic means which reinforce the persuasive nature of the message of public benefit organisations	123
BARBARA MATUSZCZYK: The auto-creation of the image of Robert Makłowicz as exemplified by the TV programme known as <i>Makłowicz w podróży</i>	141

EWELINA TYC: Morning announcements in the programme <i>Wstajesz i wiesz</i> from a genological perspective	157
RAFAŁ NOCUŃ: <i>Masakrowanie</i> as a speech genre	171
Notes on the Authors	185

Od redakcji

Szósty tom rocznika *Linguarum silva*¹, zatytułowany *Problemy języka i tekstu w perspektywie historycznej i współczesnej*, gromadzi artykuły naukowe młodych polskich językoznawców świadczące o ich żywym zainteresowaniu różnorodnymi aspektami języka oraz tekstu. Jest to kolejny tom, po opublikowanych wcześniej (*Opozycja – przeciwieństwo – kontrast w języku i w tekście*, 2012; *Słowo – znaczenie – relacja w języku i w tekście*, 2013; *Zmienność – stałość – różnorodność w dawnej i współczesnej polszczyźnie*, 2014; *W kręgu zagadnień języka i tekstu*, 2015 i *Słowo – wartość – jakość w języku i w tekście*; 2016), w którym Autorzy podejmują zarówno tematy historycznojęzykowe, jak i te dotyczące współczesnego języka polskiego; w swoich badaniach koncentrują się na tekstach dawnych bądź przedmiotem analizy czynią szeroko rozumiane teksty współczesne. Na łamach wcześniejszych roczników opublikowano łącznie 53 artykuły prezentujące szerokie spektrum zagadnień dotyczących języka i tekstów. Szkice zebrane w niniejszym tomie wzbogacają je o kolejnych 10 szczegółowych opracowań ważnych i ciekawych tematów charakterystycznych dla różnych obszarów lingwistyki.

Oddana do rąk Czytelnika publikacja składa się z dwóch części. Pierwsza z nich (*Problemy języka i tekstu w perspektywie historycznej*) obejmuje trzy artykuły, w których naukową refleksją objęte zostały zagadnienia językowe rozpatrywane na płaszczyźnie diachronicznej, a analizie poddano teksty dawne. Tę część otwiera artykuł Marii Zajac na temat możliwych sposobów wyrażania emocjonalności w tekstach typowych dla stylu naukowego z przełomu XIX i XX wieku. Autorka opiera swoje badania na czterech pracach z zakresu językoznawstwa: Antoniego Kaliny z 1883 roku, Aleksandra Brücknera z 1917 roku, Jana Nepomucena Łosia z 1927 roku oraz Zenona Klemensiewicza z 1946. Na ich podstawie podejmuje próbę

¹ W 2017 roku rocznik zmienił swój status formalny z wydawnictwa ciągłego na wydawnictwo wielotomowe. Stąd zmiana w zapisie jego tytułu z „*Linguarum Silva*” na *Linguarum silva*.

opisania mechanizmów wyrażania emocjonalności w historycznych tekstach o charakterze naukowym, wskazując m.in. wyrazy ekspresywne na określenie wyrazu obcego (np. *nawyczka, szpeciąg, przybłąda czy intruz*), omawiając przysłowia i frazeologizmy o nacechowaniu emocjonalnym czy biorąc pod uwagę metafory, aluzje i wypowiedzi ironiczne. Co warte podkreślenia, wyniki badań statystycznych i jakościowych zestawia ze stanem współczesnym.

Temat reformy ortograficznej z 1956 roku, jej recepcji oraz znaczenia w procesie kodyfikacji polskiej pisowni podejmuje w swoim artykule Aleksandra Mól. Autorkę szczególnie interesuje siedem wprowadzonych wówczas reguł, które obejmowały najliczniejszą grupę wyrazów. Na podstawie materiału badawczego zaczerpniętego z 53 styczniowych numerów „Dziennika Polskiego” z 1953 i z 1958 roku Autorka zwraca uwagę na to, czy – a jeśli tak, to które – reguły z 1956 roku faktycznie zostały wprowadzone w życie. Sporo uwagi poświęca rozważaniom na temat zależności między normą językową a uzusem oraz wpływu uzusu na kształtowanie się normy językowej. Publikacja ta dowodzi, że „reformacja ortograficzna z 1956 roku była o wiele istotniejszym etapem standaryzacji polskiej ortografii, niż zwykło się to przedstawiać w części opracowań”.

Pierwszą część tomu zamyka artykuł Irminy Kotlarskiej, w którym Autorka przedmiotem zainteresowania czyni wydane w okresie rozbiorów najdawniejsze polskie podręczniki do nauki języka angielskiego, w szczególności ich tytuły oraz przedmowy. Autorka pokazuje, że podręczniki te różnią się pod wieloma względami: są adresowane do różnych odbiorców, mają odmienną zawartość treściową, a także różnicuje je stosunek autora do prezentowanych treści. W zamierzeniu Autorki artykuł jest przyczynkiem do dziejów nauczania języka angielskiego w Polsce w ujęciu historycznojęzykowym.

Druga część tomu – *Problemy języka i tekstu w perspektywie współczesnej* – gromadzi siedem artykułów, będących opracowaniami tematów związanych z językiem współczesnym oraz takich, w których Autorzy naukowej refleksji poddali współczesne teksty: reportaże Ryszarda Kapuścińskiego, reklamy społeczne, wybrane programy telewizyjne oraz nowy gatunek tekstu internetowego zwany słownym masakrowaniem.

Magdalena Wojtyka w artykule *O słownictwie z zakresu nazw kolorów w reportażach Ryszarda Kapuścińskiego* poddaje analizie nazwy barw wyekscerpowane z trzech zbiorów reportaży pisarza: *Czarne gwiazdy* (1963), *Jeszcze dzień życia* (1976) i *Heban* (1998). Autorka nie tylko wymienia stosowane przez R. Kapuścińskiego leksemy odnoszące się do nazw kolorów i prezentuje w formie tabelarycznej zgromadzone dane, lecz także podaje informacje statystyczne dotyczące częstotliwości występowania tych leksemów w analizowanych tekstach. Lektura artykułu uzmysławia czytelnikowi, jak różnorodną feerią barw „mieni się” reportaże R. Kapuścińskiego.

Przedmiotem zainteresowania Doroty Hamerłok jest problem statusu samogłosek nosowych we współczesnym języku polskim. Autorka stawia pytanie, czy samogłoski nosowe powinny mieć status osobnego fonemu, czy jednak należy odmówić im tej rangi. Artykuł stanowi „próbę opisu samogłoski nosowej *ɔ* z wykorzystaniem metod fonologii rządu, a także skonfrontowanie wyników tego opisu z analizą nosówki *ɔ* w modelach: strukturalizmu praskiego i dystrybucjonizmu amerykańskiego”. Precyzyjnie przeprowadzona analiza prowadzi do odpowiedzi na postawione przez Autorkę pytanie.

Problemem typowo językowym zajmuje się również Agnieszka Czichy w artykule poświęconym różnicom między biolektami bliźniąt różnopłciowych. Autorka omawia kategorię biolektu, nakreśla główne założenia metod genetyki populacyjnej, a następnie opisuje przeprowadzone przez siebie badanie lingwistyczne bliźniąt różnej płci. Na jego podstawie podejmuje próbę wskazania i wyjaśnienia możliwych przyczyn w zróżnicowaniu mowy kobiet i mężczyzn.

Analiza językowych środków perswazji stosowanych w komunikatach reklamowych organizacji pożytku publicznego, zachęcających do przekazania 1% podatku na rzecz danej organizacji, jest celem artykułu Anny Wójciuk. Autorka na podstawie informacji zamieszczonych na 200 plakatach organizacji pożytku publicznego zauważa, że nadawcy komunikatów tego typu stosują język prosty, łatwo zrozumiały, a wykorzystywane środki o mocy perswazyjnej są nieskomplikowane. Najczęściej pojawiające się środki językowe w komunikatach organizacji pożytku publicznego to m.in. tryb rozkazujący (*przekaż*), zaimek *każdy*, a także leksyka: *prosty, prosto, po prostu, wystarczy*, podkreślająca niewielki wysiłek odbiorcy w realizacji intencji nadawcy. Autorka zamieszcza w swej pracy zdjęcia 15 wybranych plakatów, co dodatkowo uatrakcyjnia lekturę tekstu.

Problem autokreacji wizerunku w mediach zgłębia w swym tekście Barbara Matuszczyk. Przykładem osoby medialnej, która świadomie kreuje swój wizerunek, jest dla Autorki Robert Makłowicz. Analizie stosowanych przez niego sposobów kreowania pozytywnego wizerunku, zwłaszcza cech jego idiolektu, poświęcono niniejsze opracowanie. Na podstawie wypowiedzi R. Makłowicza w wybranych odcinkach programu telewizyjnego *Makłowicz w podróży* Autorka wskazuje charakterystyczne cechy jego sposobu wystawiania się, m.in. podniosły styl, inwersje składniowe, niebanalne metafory, porównania i epitety oraz neologizmy.

W kręgu zainteresowania mediami mieści się również artykuł Eweliny Tyc poświęcony analizie zapowiedzi w porannym programie *Wstajesz i wiesz*, emitowanym w stacji TVN24, z perspektywy genologicznej. Autorka omawia 14 przykładowych zapowiedzi, zwracając uwagę na ich formę i funkcje oraz częstotliwość w programie.

Tom wieńczy artykuł Rafała Nocunia, w którym Autor postuluje uznanie „masakrowania” za autonomiczny gatunek, istniejący w przestrzeni internetowej, zwłaszcza na portalu społecznościowym YouTube. Zauważa, że w internecie pojawiają się w dużej liczbie teksty, wykazujące wiele cech wspólnych, których autorzy bądź nadawcy wiernie trzymają się przyjętej w sieci konwencji. Autor poddaje analizie postulowany gatunek – słowne masakrowanie – pod kątem czterech podstawowych aspektów: strukturalnego, poznawczego, pragmatycznego i stylistycznego.

Recenzentami artykułów opublikowanych w szóstym tomie rocznika *Linguarum silva* zgodzili się zostać: dr hab. prof. UW Alina Kępińska (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Ewa Malinowska (Uniwersytet Opolski), dr hab. prof. UAM Agnieszka Słoboda (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) oraz dr hab. prof. UŁ Rafał Zarebski (Uniwersytet Łódzki). Szanownym Państwu Recenzentom – za wnikliwą lekturę opiniowanych do druku artykułów, wszelkie uwagi i cenne wskazówki, oraz Autorom – za współpracę i dzielenie się z Czytelnikami *Linguarum silva* swoimi naukowymi pasjami – serdecznie dziękuję.

Barbara Mitrenga

Redaktor
Barbara Jagoda

Projektant okładki i stron działowych
Paulina Dubiel

Korektor
Sabina Stencil

Łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3362-5
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3363-2
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,75. Ark. wyd. 13,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)
Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław